

Koho je naše suverenita? (leden 2013)

Nový rok přinesl do druhové krize v Evropě zatím jisté uklidnění. To ale neznamená, že se nic neděje. Procesy, které probíhají a rozhodnutí, která dnes Unie nebo jednotlivé země přijmou, budou důležité pro jejich další osud evropské integrace i zemí. Nabízí se otázka, zda spor, který propuknul v naší zemi ohledně postoje České republiky ke vznikajícímu rozpočtovému paktu, patří mezi takovéto mezníky, a nebo zda jde o dnes již nikoliv jen typicky českou bouři ve sklenici vody.

Na první pohled stojí za zmínku postoj presidenta republiky. Ten bez ohledu na to, co si myslí vláda či parlament, „smlouvu nepodepíše“ (a ani neříká, že hodlá abdikovat). Ústavní právníci by tuto informaci měli vzít velmi vážně, již proto, že nejde o první situaci, ve které se prezident země staví do pozice, která by mu logicky v českém systému neměla příslušet. Podstatnější je však věcná stránka sporu.

Zákaz dluhů – nic nového

Argument o ztrátě suverenity státu logicky budí emoce. Zejména v zemi, která po desítky byla pod kontrolou „velkého východního bratra“. Klíčový zásahem do „suverenity zemí“ představuje požadavek Unie zemím „zakázat“ vysoké deficity rozpočtů. Ty totiž ohrožují ekonomickou stabilitu Unie, jejíž společný trh, který je klíčový pro evropské firmy, tím i zaměstnanost občanů unie a sociální stabilitu. Toto však není jediný argument – tím klíčovým je, že fiskální stabilita je potřebná nejen pro Unii, ale hlavně každou zemi a její občany. Jsou to oni, kdo náklad za finanční lehkomyšlnost svých suverenních politiků zaplatí. Řekové či Italové by to dnes uměli svým evropským spoluobčanům dobře vysvětlit.

Posouzení, zda jde o revoluční opatření, musí vzít v úvahu, že požadavek na nízké deficity obsahovala evropská legislativa již od počátku ve formě Paktu stability a růstu. A ten členské země přijaly. Dnešní návrhy tedy „jen“ požadují, aby již fiskální mantinely, zřejmě velmi podobné podmínkám paktu, země pevně vložily do svého právního systému.

Neradte nám?

Druhou částí návrhu je právo „Bruselu“ vyjadřovat se více než dnes (neb Evropská komise, stejně jako MMF, OECD či jiné i soukromé instituce takto již činí) k fiskální situaci zemí. Je jasné, že autoři návrhu musí odolat pokušení, „radit ministrům financí příliš mnoho“ - rozpočty, které nemají nadměrné schodky a dávají záruky, že tomu bude i nadále (vývoj je udržitelný) jistě nebudou subjektem doporučení na změny, naopak tlak na země, které tyto atributy musí být velký. Je s podivem, že někteří členové naší vlády, hlásící se k rozpočtové zodpovědnosti, mají s tímto principem jak se zdá se značný problém.

Nesmí jít o mandát pro Bruselské experty zasahovat do struktury a velikosti rozpočtů. Již také proto, že hledat dnes v Unii vazbu mezi fiskální stabilitou a velikostí rozpočtu není snadné. Navíc struktura rozpočtů se odvíjí od fungování ekonomik a je výrazně ovlivněna výší státních dluhů.

Suverenita - jak pro koho

Ani toto, pro někoho příliš optimistické vysvětlení dnešního vývoje, emoce neuklidní. Stojí proto za úvahu, jak vlastně suverenita v ekonomických oblastech dnes funguje, kdo z ní těží a kdo nese její náklad.

V podstatě celý systém demokratického vládnutí v globalizované ekonomice stojí na omezování diskrece současných vlád systémem zákonů, mezinárodními závazky či ekonomickými mechanismy. Je otázkou, do jaké míry je pro občany klíčové, jaká část z těchto omezení je z dílny místní vlády, parlamentu, či co přichází z „venku“. Občany totiž především zajímá výsledek – kvalita života a udržitelnost vývoje, včetně ekonomických kategorií jako jsou mzdy, zaměstnanost či inflace.

Není bez zajímavosti, že oblasti, ve kterých naši politici v minulosti využili „svou suverenitu“, neměli pro naše občany zrovna příznivé výsledky. Podařilo se nám třeba „suverénně“ vybudovat málo funkční a zřejmě i nadprůměrně zkorumpovaný systém veřejné zprávy a naše ekonomika začala na přelomu tisíciletí rychle růst až poté, co jsme zanechali ekonomický experimentů s neadekvátním vynucováním práva či regulace (pod praporem českých specifik) a začali přejímat osvědčené zahraniční vzory, včetně evropských pravidel. Inspirativní případ z dneška, kam cesta národní suverenity může vést, ukazuje Orbánova vláda v Budapešti.

Nabízí se názor, že diskutovaný limit pro výši schodků i oponentura státního rozpočtu sice omezují prostor pro naše politiky či jsou zdrojem jejich diskomfortu, ale pro občany naší země jsou oba tyto mechanismy, s přihlédnutím k našim zkušenostem, více než žádoucí.

Podivné Česko

Jistá specifika dnešní situace u nás existují. Například se zdá být trestuhodné promeškat dnešní příležitost, kdy většina důležitých politických stran (mimo váhající ODS a zřejmě komunisty) by připojení k dohodě o fiskální koordinaci přivítala. Byla by proto podpořena širokým konsensem, což u nás není obvyklé a podstatně by to zvýšilo šanci, na její praktické naplnění.

Váhání premiéra je o to bizarnější, že sám je proponentem vzniku robustního fiskálního pravidla. Pokud tento cíl chce naplnit tak bude trochu paradox, pokud pravidlo vznikne (a v praxi bude v lecčems podobné Bruselským návrhům), ale zároveň budeme sveřepě stát mimo vznikající dohody. Neexistence detailů připravovaných smluv předsedovi vlády nabízí prostor pro odložení rozhodnutí o pár dní, nicméně častá česká pozice – „co je dobré pro víc než dvě desítky evropských zemí, není dobré pro nás“ – je trochu zvláštní. Zvláště když z pohledu ekonomiky patříme do samotného jádra Unie. Ve strategických otázkách bychom měli být sto nalést shodu třeba s Nizozemím, Skandinávií či Slovenskem.

Spor nad postoji k navržené dohodě má tedy jasně politický podtext. Dnešní dluhová krize představuje zásadní podporu euroskeptických nálad a to, že někteří politici lavírují, zda „nabízené hlasy nezvednout“ je logické. To však neznamená, že to je zodpovědné. Nikdo u nás nebyl sto přeložit vizi rozvoje české ekonomiky v podmínkách postupného odklonu naší země od procesu evropské integrace. Není to proto, že by tato cesta obecně nebyla možná, ale proto, že je výrazně problematická pro ekonomiku s naší strukturou a polohou.

Proponenti české „zdrženlivosti“ v Evropě však zřejmě budou razit jinou tezi. Ta vychází z možnosti, že členem unie budeme, ale třeba s Británií budeme oponovat snahy o změny, za kterými uvidíme snahu jejího posílení. Zásadní problém s touto cestou není v jejím nesouladu s potřebou naší země,

ale hlavně v její udržitelnosti. Čekat, že ostatních více než 20 zemí bude mít dlouho náladu na obstrukce či jiné komplikace ze strany pár zemí (nota bene od země, která benefituje s účastí na společném trhu a dostává desítky miliard kohezních „dárků“ od ostatních), v době, kdy v Evropě přitahuje, není reálné. Postupná cesta do izolace a možná ještě dál pak není planým strašením, ale možnou alternativou.